

ANNE KOTZAN

HARRY GRUYAERT – KÉPEK VONZÁSÁBAN

HARRY GRUYAERT BELGA FOTOGRÁFUS MÉG MA IS ALIG ISMERT, ANNAK ELLENÉRE, HOGY TÖBB ÉVTIZEDE (1982 ÓTA) TAGJA A MAGNUM KÉPÜGYNÖKSÉGNEK, VALAMINT SZÁMOS KÖNYVET ÉS KIÁLLÍTÁST TUDHAT MAGA MÖGÖTT. „SZÁMOMRA A SZÍNEK A LEGFONTOSABBAK” HANGSÚLYOZZA EGYRE-MÁSRA MÉG MA IS GRUYAERT.¹ AZ 1960-AS ÉVEK ÓTA EZÉRT IS A SZÍNES FÉNYKÉPEZÉS EGYIK ÚTTÖRŐJE, KÖSZÖNHETŐEN TÖBBEK KÖZÖTT CÉLTUDATOS ÉS KÜLÖNLEGES KÉPI LÁTÁSMÓDJÁNAK.

Harry Gruyaert: *Belgium*. First class carriage, 1975, Courtesy Gallery FIFTY ONE | © Harry Gruyaert

Sötét felhők kergetik egymást Oostende csaknem teljesen elhagyott strandja fölött, majd amikor helyenként felszakadoznak, a meleg fény, mint egy Rubens festményen, éles sötét és világos kontrasztot vetít a tájra. A művészetből jól ismert világos-sötét ellentét hatása érezhető téri és poétikus jelleget kölcsönöz a tengeri látképnek. Csak néhány ember van úton. Az előtérben egy kalapos férfi, a szél befúj a nadrágszára alá feldagasztva azt, keze a kabátzsebébe süllyesztve, miközben arccal a tenger felé fordul. Mintha Caspar David Friedrich egyik hátulról megmutatkozó alakját látnánk egyik festményén. És mégis, mintha általa érzékelnénk a távolságot és a hideg szelet, és a tenger levegőjének sós ízét a szánkban. És szinte hallani véljük Jacques Brel² érzelmes hangját, aki jól ismert dalában (*Le plat pays qui est le mien, Mijn vlakke land [Sík hazám]*) megéneklie a tengeri táj melankóliáját. Egy Harry Gruyaert-re jellemző felvétel, amely igazán megérinti a nézőt. Az ostende-i parton rögzített pillanat, amely mégis túlmutat a pusztá dokumentumon, és kibontakozik a festői jellege. A formában, a színekben és a fényekben testet öltő kompozíció olyan tökéletes, ahogyan azt csak egy festő képes elgondolni. És mégis a véletlen szülötte, amelyet Gruyaert formált képpé.

Ugyanilyen érzékenyek Harry Gruyaert fényképei, akit Marokkóban készült meleg tónusú, élénk színekben pompázó felvételei tettek egykor ismertté. Egy ország, amely az első pillanattól lenyűgözte fényeivel, eredetiségével, hagyományaival és rurális életével. „A formák, a színek csodálatos összhangba kerülnek ott a mindennapi ténykedéssel és a természettel.”³ 1969 után többször visszatért ide, hogy fényképezzen, és mindig csak saját intuícióit követte. Gruyaert ugyanis hagyományos értelemben nem tekinthető fotóriporternek, számára ezért nem is lényegesek a társadalmi viszonyok, nem akar történeteket elbeszélni vagy átfogóan tudósítani egy-egy eseményről. Csak a kép érdekli önmagában. Az egyedi kép. Nem a riport.

Harry Gruyaert: *Belgium*, Brussels. Vernissage, 1975, Courtesy Gallery FIFTY ONE | © Harry Gruyaert

MENEKÜLÉS PÁRIZSBA

Gruyaert 1941-ben született Antwerpenben, másodikként hat testvér közül. Apja, aki színes fényképezést oktatót a helyi Gevaert AG-nál, szünetelt filmes volt, de a fényképezés hivatást elutasította. Gruyaert így ír gyermekkoráról *Roots* [Gyökerek] című könyvének az utószavában: „Szigorú katolikus szellemben neveltek. [...] Otthon Isten volt az első, aztán a pápa, végül apám következett.”⁴ A fiatal Gruyaert számára egyértelmű volt, hogy minél hamarabb ki kell szakadnia ebből a lehangelő és dogmatikus közegből, hogy végre szabad lehessen. Miután 1962-ben befejezte tanulmányait a brüsszeli École du Cinéma et de Photographie nevű iskolában, Párizsba költözött. A divat világa nagy hatással volt rá,

így 1963 és 1967 között szabadúszóként a flamand televízióknak dolgozott, majd később 1970 és 1972 között Londonban élt. Igazán azonban a fényképezést szerette, és apja kifejezett kívánsága ellenére eltökélte, hogy fotográfus lesz. Megismerkedett William Kleinnel és Jeanloup Sieff-fel, de hamar fel kellett ismernie, hogy egy asszisztens pozíció a két nagyon erős személyiség mellett nem igazán viszi őt előbbre karrierjében. Így saját tehetségére hagyatkozva várta ki, míg felfedezte őt az *Elle* magazin művészeti vezetője, Peter Knapp, aki egy második Saul Leitert látott benne, az amerikai színes utcai fényképezés egyik úttörőjét, aki sokáig a divatfényképezés területén alkotott jelentőset. Így lett Gruyaert divat- és reklámfotós, utazni kezdett, végül ez lett a hivatása.

Harry Gruyaert: *Ireland*, County Kerry, 1983, Courtesy Gallery FIFTY ONE | © Harry Gruyaert

Harry Gruyaert: *India*, Rajasthan, 1976, Courtesy Gallery FIFTY ONE | © Harry Gruyaert

Harry Gruyaert: *Egypt*, Cairo, 1998, Courtesy Gallery FIFTY ONE | ©Harry Gruyaert

A SZÍNEK EREJÉNEK FELFEDEZÉSE

A gyerekkor beszűkült közegéből kitörve a fényképezőgép megadta neki azt a lehetőséget, hogy egy új kifejezési eszközt, egy saját nyelvet találjon. Fokozatosan felfedezte a világ érzéki sokféleségét, ezáltal pedig saját magát is. A fényképezés a mai napig megszállottság a számára, szó szerint létszükséglet. „Amikor először eljutottam Marokkóba, az szerelem volt az első pillantásra”.⁵ Itt felfedezett egy új világot és annak színeit, amiért az évek során egyre-másra visszatért ide ebbe a számára olyan izgalmas országba. A hétköznapi utcai jelenetek révén egyre inkább érdeklődni kezdett a formák és színek összjátéka iránt. Az elbeszélő motívumokat már meg sem látta. Ezért az sem zavarta, hogy a nők elleplezték arcukat, vagy esetleg elfordultak előle, vagy a kezüket az arcuk elé tartották. Minden csak a kompozíció része lett, ahogy a csak évekkel később publikált *Morocco* című könyvét lapozgatva is jól látható. „Felfedeztem a banalitás szépségét” – írta ugyanitt.⁶ A felvételeiért már 1976-ban elnyerte a Kodak díjat.

Első marokkói útja előtt találkozott New Yorkban a *pop art*tal, Andy Warhol, Jasper Johns, Robert Rauschenberg és Roy Lichtenstein művészetével. Ezek a találkozások hívták fel a figyelmét arra, hogy milyen fontosak a színek a fotografikus kép esetében is. Addig a szín a fényképezésben csak a reklámszakmában jutott szerephez,

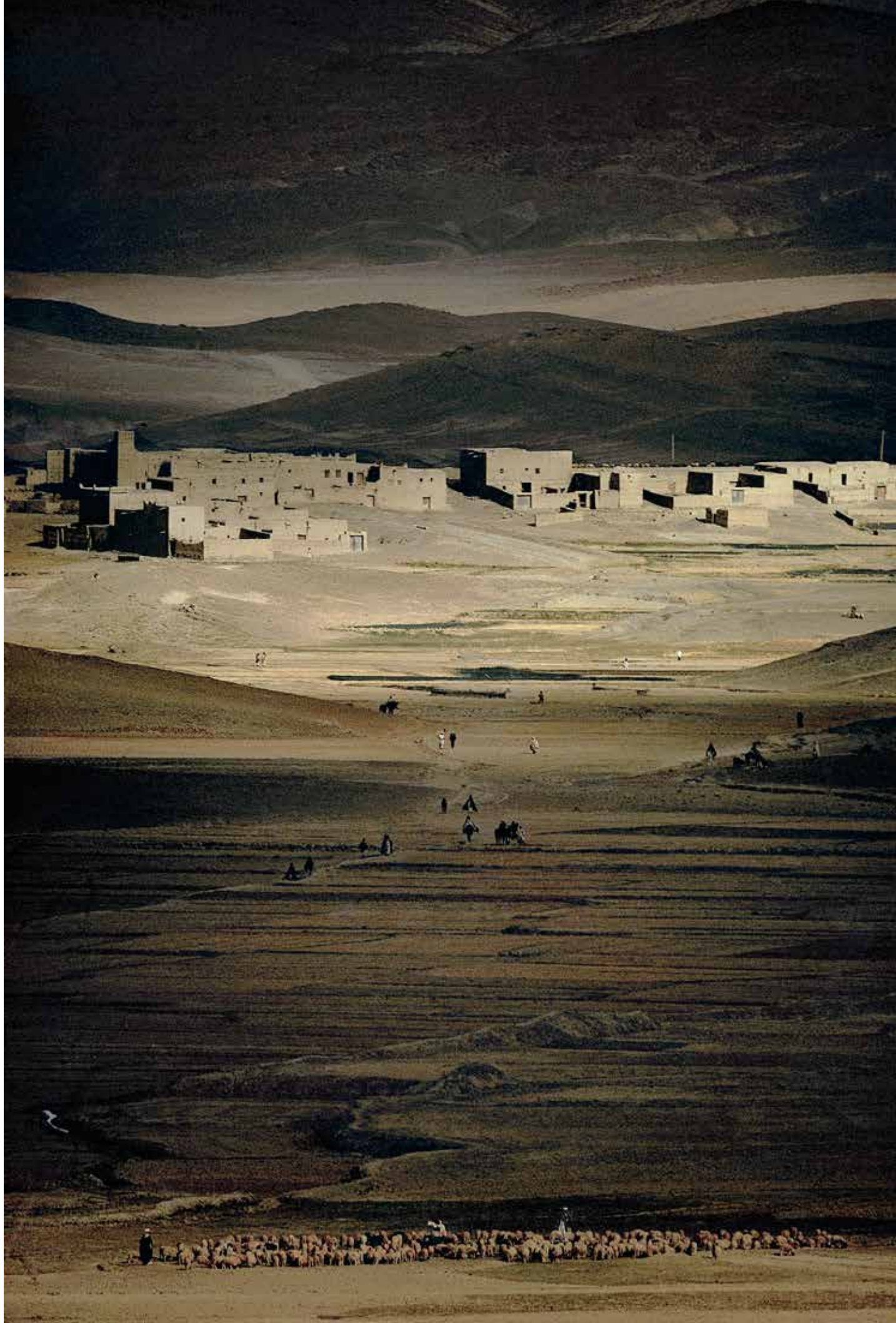
és egy magára valamit is adó fényképész csak fekete-fehér negatív filmre dolgozott.

Az első színes televíziókészülékek képei viszont teljesen magukkal ragadták őt, így 1970-ben Londonba utazott, Richard Hamilton hazájába, akit sokan a *pop art* alapítójának tekintenek, és hozzákezdett a *TV-Shots* című sorozatához, amely erősen felnagyított, így elidegenítő hatású állóképekből áll. A leképezett tárgy pontokká hullik szét, és csak a távolból szemlélve ismerhető fel. Kritikus állásfoglalás a tarka világról, amely a nappalikban villódzott. A szín a valóságosságot sugallja, és el kell, hogy feledtesse velünk, hogy a kép lényegében nem a valóság. Ez a sorozat semmit nem veszített jelentőségéből, különös tekintettel a Facebook és az Instagram uralta digitális média mai világában. Szükségszerűen feltesszük magunknak a kérdést, hogyan egyeztethető össze ez a két nagyon különböző szándék. Gruyaert a színek segítségével alkotta meg poétikus, egyúttal egyértelműen komponált fényképeit, miközben élesen bírálta a színt, mint egy manipulált valóság szép csomagolását. A lényeg, hogy teljes egészében tisztában van a szín erejével, mint értelemadó elemmel. Talán épp a belga fotográfus tekintete volt az, amely a két annyira különféle szemlélmódot képes volt egymással összeegyeztetni, hisz mégiscsak Magritte és a szürrealizmus hazájában született.

Harry Gruyaert: *Morocco, High Atlas*, 1976, Courtesy Gallery FIFTY ONE | © Harry Gruyaert

Harry Gruyaert: *Morocco, High Atlas*, 1976, Courtesy Gallery FIFTY ONE | © Harry Gruyaert

Harry Gruyaert: *Belgium*, Antwerp. Carnival, 1992, Courtesy Gallery FIFTY ONE I © Harry Gruyaert

VISSZA A GYÖKEREKHEZ

1976-ban, már kamerával a kezében, visszatért hazájába, hogy végére járjon, miért táplál vele szemben ellentmondásos érzelmeket. Egyfajta „se veled, se nélküled” állapotról beszél. Csak tizenöt év távlatából sikerülhetett az újabb találkozás ifjúsága színhelyével. Világossá vált számára, hogy „ott, ahol az ember él, mindent normálisnak talál”, de azt is látta, hogy „Belgiumban tulajdonképpen semmi sem normális.”⁷⁷ Hatalmas amerikai autók és bungalók jellemezték az életet a helyi hagyományos ünnepi felvonulások, karneválok és kávézók mellett. „Először nem láttam a színeket Belgiumban, ezért két éven keresztül fekete-fehérben fényképeztem, mielőtt elkezdtem ismét színeket látni, és felfedeztem, hogy mi mindent lehet azzal a fényvel kezdeni, amely csak Belgiumban érzékelhető.”⁷⁸

Roger Szmulewitz már akkoriban is csodálta a munkáit, de még maga sem sejtette, hogy 2000-ben Antwerpenben megnyitja majd a fotóművészetre szakosodott és azóta komoly hírnevet szerzett Galerie Fifty One-t. 2015 óta pedig kizárólag ő képviseli Gruyaert-t hazájában. „Úgy gondolom, nagyon szeretem Harry munkáit, mert érti a fényképezést és úgy általában a művészetet” – hangsúlyozza a galéria tulajdonosa.⁹

Harry Gruyaert: *Belgium*, Brussels. Place Flagey, 1981, Courtesy Gallery FIFTY ONE | © Harry Gruyaert

A belgiumi autonóm projektek mellett Gruyaert minde- nek előtt divat- és reklámmegbízásokat teljesített. Így jutott el már 1976-ban egy megbízás keretében Indiába, majd újabb utak következtek Egyiptomba, az USA-ba, Nyugat-Írországra és Haitire, az egykori Szovjetunióba, a Közel-Keletre, Vietnamba és Japánba. Személyes fel- vételeinél nem érdeklik sem a látványosságok, sem az egzotikum. Egy igazi sétáló, *flaneur*, aki hagyja, hogy az egyes jelenetek, amelyekkel összetalálkozik, meg- lepják. Kreatív képalkotásának mindig a szín a legfon- tosabb struktúraalkotó eleme. Színekben gondolkodik, vélhetnénk. Számára a fény és a forma elválaszthatatlan egymástól. Bár a legtöbb képén emberek is láthatók, mégsem ők azok, akik körül a kép kialakul, mert nem keresi a jelentéstartalmat. A szín és a forma számára elválaszthatatlan. „Engem inkább az elemek, a díszlet, a megvilágítás és mindenek előtt az autók érdekeltek. A részletek ugyanolyan fontosak voltak, mint az ember. Ez így együtt egy egészen másfajta hozzáállás.”¹⁰ Inkább gyakorolt rá nagy hatást a film és a festészet, mintsem mások fényképei. Főleg Michelangelo Antonioni *A vörös sivatag* című filmje ragadta magával, amely vi-

zuális nyelvezete miatt vált legendássá. Antonioni egész házsorokat újrafestetett, hogy különleges hangulatot teremtsen. Harry Gruyaert számára is inkább pszichikai szempontból jelentős a szín, míg a fekete-fehér inkább intellektuális és elvont. Mégis van kapcsolódás közte és André Kertész között, leginkább a képkészítés spon- taneitása, amely során a dolgok mintha csak mellékesen rendeződnének össze. Míg Kertésznél a forma, addig Gruyaert-nél inkább a szín dominál. A felvételek mind- kettőjükénél mintha csak meg lennének koreografálva, minden egyes részlet épp a megfelelő helyen található. A magyar származású mesterrel osztozik még a Párizs- hoz kötődő vonzalmában is, akárcsak a világ iránti kíván- csiségében és bizonyos értelemben a hallgatásban. Gruyaert számára nem kérdés, hogy felvételeit sosem rendezi meg. Szüksége van a valósággal való szembe- nézésre, arra, hogy rátaláljon a képeire, hogy kifejezze magát. „Ha nem fényképeznék, eléggé rosszul érezném magam. Nagyon sokat jelent számomra, hogy a dolgokat szemléljem, és képként rögzítsem. Nagy szükségem van rá, ez egyfajta függőség” – fogalmazza meg hitval- lását.¹¹

Harry Gruyaert: *France*, Berck Plage, 2007, Courtesy Gallery FIFTY ONE I © Harry Gruyaert

Harry Gruyaert: *France*, Côte d'Opale, 1998, Courtesy Gallery FIFTY ONE I © Harry Gruyaert

Harry Gruyaert filmezést és fényképezést tanult. Rövid ideig operatőrként dolgozott, mielőtt végül az 1960-as évek elején Párizsban a színes fényképezésnek szentelte volna magát, amely a szenvedélye lett. 1982 óta tagja a Magnum Photos ügynökségnek. Az első kiállítása 1974-ben *TV-Shots* címmel került megrendezésre Párizsban. 1990-ben jelent meg első kötete *Morocco* címmel, amelyet számos további követett, mint a *Made in Belgium* (2000), *Rivages* (2003) *Photo Poche* (2006) és *Roots* (2012, illetve 2018). Munkái számos gyűjteményben láthatók, mint a párizsi Centre Georges Pompidou, a tokiói Metropolitan Museum, a Musée de la Photographie Charleroi, valamint a Howard Stein Gyűjtemény New Yorkban. 2015-ben Párizsban, majd 2018-ban az antwerpeni FOMU-ban átfogó retrospektív kiállítást rendeztek életművéből. Párizsban él, Belgiumban pedig az antwerpeni Gallery Fifty One képviseli. 2018-ban mutatták be Gentben, Brüsszelben és Antwerpenben a *Harry Gruyaert – A színes fényképezés úttörőjének élete és műve*¹² című dokumentumfilmet.

¹ *Harry GRUYAERT. Photographer.* Belga dokumentumfilm. Írta Gerrit Messiaen és Jurgen Buedts, rendezte Gerrit Messiaen, operatőr Jimmy Kets. 2018

² Jacques Brel (1929–1978) belga származású, francia nyelvű énekes, dalszerző és színész.

³ Harry GRUYAERT: *Morocco.* München, Schirmer Mosel, 1990.

⁴ Harry GRUYAERT: *Roots.* Második átdolgozott kiadás. Párizs, Éditions Xavier Barral, 2018.

⁵ Harry GRUYAERT: *Morocco.* München, Schirmer Mosel, 1990.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Harry GRUYAERT. Photographer.* Belga dokumentumfilm. Írta Gerrit Messiaen és Jurgen Buedts, rendezte Gerrit Messiaen, operatőr Jimmy Kets. 2018

⁸ *Ibid.*

⁹ A galerista írásos közlése a szerző számára.

¹⁰ Harry GRUYAERT Photos. Megosztotta Elements of Art. <https://youtu.be/M1Xdjc2lR0E?t=32> (utolsó letöltés dátuma 2019. 07. 02.)

¹¹ *Harry Gruyaert. Photographer.* Belga dokumentumfilm. Írta Gerrit Messiaen és Jurgen Buedts, rendezte Gerrit Messiaen, operatőr Jimmy Kets. 2018

¹² A film angol címe *Harry Gruyaert – Photographer*, <https://www.imdb.com/title/tt9244964/> (a ford.)